

СУЧАСНІ ПОЛІТИЧНІ ІНСТИТУТИ ТА ПРОЦЕСИ

DOI 10.31558/2617-0248.2026.11.1

УДК 351:323.21:342.5

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНСТИТУЦІОНАЛІЗАЦІЇ ПАРТНЕРСТВА МІЖ ДЕРЖАВОЮ ТА ГРОМАДЯНСЬКИМ СУСПІЛЬСТВОМ У ДЕМОКРАТИЧНИХ СИСТЕМАХ В РАМКАХ КОНЦЕПЦІЇ GOOD GOVERNANCE

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3922-7619>

Чальцева О. М., д. політ. н., професор, Донецький національний університет імені Василя Стуса

Стаття присвячена аналізу нормативно-правових механізмів, що забезпечують інституціоналізацію взаємодії між державними інституціями та інститутами громадянського суспільства в сучасних демократичних системах. У дослідженні розглядається трансформація інституціонального середовища під впливом глобальної стратегії «належного врядування» (Good Governance), що передбачає перехід від традиційних ієрархічних моделей управління до партнерських і мережевих форм взаємодії між владою, громадянським суспільством та іншими публічними акторами. Особливу увагу приділено процесу нормативної формалізації відносин між державою та громадянським сектором через укладання «договорів про партнерство», «хартій», стратегічних програм та інших документів, що визначають правові рамки їх співпраці. Автор здійснює порівняльний аналіз демократичних країн із високим рівнем інституціоналізації партнерства (Естонія, Велика Британія, Хорватія, Канада), де співпраця між державою та громадянським суспільством закріплена у вигляді спеціальних нормативних документів, а також політичних систем із плюралістичною моделлю взаємодії (США, Франція), де комплексні національні договори відсутні. У таких країнах взаємодія між державними інститутами та громадськими організаціями відбувається через систему окремих законодавчих актів, механізми адвокації та діяльність груп інтересів. У статті доведено, що нормативна оформленість партнерства створює стабільні інституційні канали участі громадянського суспільства у виробленні публічної політики та сприяє легальній і систематичній участі громадських акторів у процесі прийняття політичних рішень. На основі кореляції показників Індексу участі громадянського суспільства (V-Dem), Global Peace Index та Positive Peace Report 2024–2025 обґрунтовано, що інституціоналізація взаємодії через договори сприяє зниженню рівня соціальної напруженості та конфліктності в політичній системі. Встановлено, що в державах із формалізованим діалогом протестна активність трансформується з насильницьких форм у такі інституційні механізми участі, як звернення громадян, консультації та деліберативні процедури.

Ключові слова: держава, політичний інститут, інституціоналізація, громадянське суспільство, Good Governance, договори партнерства, публічно-приватне партнерство, публічна політика, політична система, легітимація влади, медіація.

Chaltseva O. Regulatory and legal support for the institutionalisation of partnership between the state and civil society within the framework of good governance

The article is devoted to the analysis of regulatory and legal mechanisms that ensure the institutionalization of interaction between state institutions and civil society institutions in modern democratic systems. The study examines the transformation of the institutional environment under the influence of the global strategy of "good governance", which involves the transition from traditional hierarchical management models to partnership and network forms of interaction between authorities, civil society and other public actors. Particular attention is paid to the process of normative formalization of relations between the state and the civil sector through the conclusion of "partnership agreements", "charters", strategic programs and other documents that define the legal framework of their cooperation. The author conducts a comparative analysis of democratic countries with a high level of institutionalization of partnership (Estonia, Great Britain, Croatia, Canada), where cooperation between the state and civil society is enshrined in the form of special regulatory documents, as well as political systems with a pluralistic model of interaction (USA, France), where comprehensive national agreements

are absent. In such countries, interaction between state institutions and public organizations occurs through a system of separate legislative acts, advocacy mechanisms, and the activities of interest groups. The article proves that the normative formality of partnership creates stable institutional channels for civil society participation in public policy development and promotes the legal and systematic participation of public actors in the political decision-making process. Based on the correlation of the indicators of the Civil Society Participation Index (V-Dem), the Global Peace Index, and the Positive Peace Report 2024–2025, it is substantiated that the institutionalization of interaction through agreements contributes to a reduction in the level of social tension and conflict in the political system. It is established that in states with formalized dialogue, protest activity is transformed from violent forms into such institutional mechanisms of participation as citizens' appeals, consultations, and deliberative procedures.

Keywords: state, political institute, institutionalisation, civil society, good governance, partnership agreements, public-private partnership, public policy, political system, legitimisation of power, mediation.

Публічні актори здійснюють свою діяльність в «інституціональному середовищі», під яким прийнято розуміти політичні діючі формальні й неформальні правила, що утворюють політичні, соціальні та юридичні межі взаємодії між суспільством і державою, що забезпечують інформацію й координацію дій. До формування інституціонального середовища мають відношення ті актори, які причетні до нормотворчості.

Інституціоналізація громадянського діалогу у країнах, де цей процес активно й успішно реалізовується, має не тільки хабітуалізований, але й формально-правовий характер. У процесі публічної взаємодії інституціоналізовані актори виконують *нормативну функцію* прозорої взаємодії між державою та громадянським суспільством, де обидва актори здійснюють свій внесок у розробку нормативних документів. Так, з юридичної точки зору, основним актором, ініціюючим законодавче оформлення взаємовідносин між суспільством і державою, є держава.

Створення умов для залучення громадян до політичного процесу є об'єктивною необхідністю для розвитку постмодерних інноваційних політик та оновлення управлінської практики. Усвідомлення цієї проблеми на глобальному рівні призвело Комітет експертів з державного управління ООН до формування нової інституціональної стратегії «належного врядування» (*Good Governance (GG)*), заснованої на широкій участі громадян у процесі співуправління, що сприяє забезпеченню ефективності, прозорості, рівності й справедливості через визначення інституціональних механізмів, структур стимулювання та мобілізації громадськості. Інституціоналізація участі громадянського суспільства проявляється в розробці політичних рішень, обговоренні проблемних питань, легітимації громадськості в процесі надання послуг, легалізації цифрової участі (петиції, консультації), складанні бюджетів та публічному контролі. Створення урядами партнерства з інститутами громадянського суспільства та бізнесом забезпечує міжсекторну взаємодію задля реалізації спільних програм і проєктів у діалоговому режимі. Отже, беручи участь у процесах державного управління, людина й громадянин реалізує своє право на участь у політиці як основне право людини.

Реалізувати на практиці зазначену вище інституціоналізовану форму співучасті громадян у процесі управління державою можливо лише за умови удосконалення національної моделі демократії, яка включає в себе елементи моніторингової, діалогової, деліберативної, інклюзивної, цифрової та ін., де в процесі розвитку людських ресурсів включається кожен учасник, здобуваючи знання, доступні навички, застосовуючи та вдосконалюючи їх у процесі співуправління. Різні соціальні структури, включаючись у цей процес, виробляють згоду щодо легальних і ефективних процесів та процедур, за допомогою яких йде рух до подільної співтовариством мети. Таким чином, інституціональна стратегія GG проєктує сучасний публічний простір за двонаправленою траєкторією («згори – вниз» і «знизу-вгору»), визначаючи бажані диспозиції акторів із можливістю їх адаптування під національні умови державних систем. Успішність інсталяції цієї моделі буде залежати від здатності системи організувати політико-управлінський процес із залученням до нього всіх інституціоналізованих і неінституціоналізованих публічних акторів та забезпечення їм політико-правових умов для ефективної взаємодії [8].

Прикладами нормативних документів наднаціонального рівня, які фіксують договори соціального партнерства, де в повній мірі враховані інтереси громадянського сектору, можна назвати прийняті в ЄС: Білу книгу з питань державного управління в Європі (2001 р.), Білу книгу про європейську політику комунікації (2006 р.) [13], Статтю 11 договору про Європейський Союз у редакції Лісабонського договору (2009 р.) [12]. У цих документах викладені основні принципи діалогової взаємодії (відкритість, співучасть, підзвітність, ефективність і координація) між громадянським суспільством, з одного боку, і центральними та місцевими органами влади, з іншого.

Ці документи заклали основу сучасного дискурсу публічного управління, яке переорієнтовується з ієрархічних моделей «government» на мережеві структури «governance», де ключовим елементом стає не стільки державний апарат, скільки архітектура взаємодії між владними інституціями та акторами громадянського суспільства. Також вищенаведені документи продемонстрували перехід від декларативного партнерства до нормативної фіксації прав та обов'язків публічних акторів, що стало нормативним дороговказом для демократичних систем, які імплементували ці норми у своїх законодавчих документах.

Укладання договорів партнерства між державою і громадським сектором на рівні національних держав продемонстрували такі країни, як Великобританія: «Договір між урядом і громадським сектором Уельсу» [5], «Шотландська угода» [9], «Угода між урядом та суспільним сектором Північної Ірландії» [4], «Угода про відносини між урядом та суспільним сектором Англії» [3]; Хорватія: «Національна програма співробітництва між урядом Республіки Хорватія та суспільним сектором «Разом заради кращого»» [7], Канада: «Працюємо разом»: спільна ініціатива уряду та суспільного сектора Канади, Доповідь про спільні круглі столи [1], Естонія: «Концепція розвитку громадянського суспільства» [6], Данія: «Данська хартія зі взаємодії мережі добровольців і суспільних організацій Данії з державним сектором» [2].

Інституціоналізація співпраці між державою та громадянським суспільством - це динамічний процес, і багато країн регулярно удосконалюються в нормативно-правовому сенсі, оновлюють або доповнюють свої базові «договори» новими стратегічними документами та планами дій. Ці нові документи, як правило, приймаються в рамках концепції *Відкритого урядування (Open Government Partnership)*, або як частина національних стратегій, спрямованих на посилення ролі громадськості у публічних процесах і які продовжують принципи діалогової взаємодії (відкритість, співучасть, підзвітність, ефективність і координація).

Так, наприклад Естонія, яка була першою у прийнятті Концепції розвитку громадянського суспільства (ЕКАК) у 2002 році, постійно оновлює свої стратегії. На базі попередньої концепції було розроблено План розвитку громадянського суспільства (наприклад, ЕКАК 2015-2020 рр.) та інші стратегічні документи, де основна увага була приділена посиленню ролі громадського сектору у формуванні політики, підтримки волонтерства та створення сприятливого правового середовища для неурядових організацій (НУО). На практиці Уряд Естонії активно використовує Національну фундацію громадянського суспільства (NFCS) для впровадження принципів *GG* та сприяє спільному створенню політик, зокрема через Плани дій Відкритого урядування (наприклад, План дій 2022–2024 рр.).

Отже, національні договори в демократичних системах формулюють основи та межі партнерства між об'єднаннями громадян і публічною владою з метою поживлення громадянської активності та зміцнення демократії в державах. Показовим документом у цьому сенсі є Естонська Концепція громадянського суспільства, де чітко визначені принципи соціальної взаємодії, а саме: *громадянська активність* (добровільна участь людей у суспільному житті і в рішенні питань повсякденного життя свого краю є важливою складовою частиною демократичного устрою суспільства); *співучасть* (об'єднання громадян є каналами репрезентації існуючих у суспільстві різних понять та інтересів, через які громадяни отримують інформацію й висловлюють свою думку з приводу планованих рішень); *повага* (громадянська ініціатива й публічна влада відіграють при формуванні та здійсненні політик різні, взаємодоповнюючі ролі; публічна влада поважає право громадян та їх об'єднань самим ставити перед собою цілі й керувати своєю діяльністю в межах конституційного ладу); *партнерство* (партнерство об'єднань громадян та публічної влади забезпечує здійснення доцільної співпраці й розподілу обов'язків, щоб краще діяти згідно з громадськими інтересами); *політична активність громадянської ініціативи* (об'єднання громадян є у процесі постановки цілей, прийняття рішень та діяльності вільними та незалежними в межах закону й за підтримки громадської ініціативи, плюс за рахунок бюджетів та фондів публічного сектора вони прагнуть уникати обмежень політичного характеру); *запобігання корупції* (при виборі органами публічної влади договірних партнерів для співпраці з числа об'єднань громадян, при наданні публічних послуг і делегуванні інших обов'язків об'єднанням громадян уникають відносин, які роблять можливим виникнення корупції); *щадний і збалансований розвиток та рівність при поводженні* (об'єднання громадян і органи публічної влади поважають принципову рівність усіх громадян і їх об'єднань при доступі до можливостей участі в суспільному житті) [10].

Ініціатива формулювання, прийняття та реалізації цих договорів може носити як односторонній (з боку держави або з боку громадських асоціацій), так і двосторонній (держави і громадянське суспільство разом) характер. У країнах, де відсутній досвід громадської участі, ініціатива, як правило, може походити від держави, яка буде виступати в ролі координатора цього формально-легального етапу взаємодії публічних акторів. Якщо державна влада зацікавлена в реально діючому варіанті взаємодії з громадянським суспільством, то цей процес повинен бути максимально публічним (за участю якомога більшої кількості учасників), добре організованим, фінансованим та інформаційно забезпеченим.

Отже, кожен документ адаптує універсальні принципи (відкритість, співучасть та ін.) до своїх національних/регіональних потреб (наприклад, подолання конфлікту в Північній Ірландії, євроінтеграція в Хорватії, волонтерська діяльність в Данії). Наявність таких документів перетворює неформальні очікування на формально-легальні рамки, підвищуючи передбачуваність та підзвітність як для держави, так і для громадянського суспільства. У багатьох випадках (наприклад, Канада, Естонія) ці документи не були нав'язані державою, а стали результатом двостороннього діалогу та спільного вироблення політики.

Проте такі унормовані договори між громадянським суспільством і владою в демократичних системах не є повсюдною практикою. Наприклад їх немає у США, Франції, Японії, Індії. Так, США є класичним прикладом держави, де немає єдиної національної угоди між федеральним урядом і громадянським суспільством. Американська модель базується на плюралізмі та конкуренції груп інтересів. Взаємодія між державними інститутами і НУО регулюється тисячами окремих актів (наприклад, *Lobbying Disclosure Act* або Податковий

кодекс для некомерційних організацій 501(c) (3) [11,12]. Замість інституціоналізованого «партнерства», тут панує модель «адвокації», де громадські організації діють скоріше як лобісти, а не як формальні співтворці політики на договірній основі.

Ще однією такою країною є Франція, яка попри сильну демократичну традицію, тривалий час сповідувала ідею якобінства, де держава є єдиним представником «загального інтересу». Причиною тому є те, що традиційно вважалося, що між громадянином і державою не має бути посередників (асоціацій). Хоча закон 1901 року про асоціації був фундаментом, комплексного «договору про співпрацю» на національному рівні, але тривалий час він не діяв і держава повністю домінувала над суспільством. Тільки в останні десятиліття (через Хартію взаємних зобов'язань 2014 року) почалися спроби формалізації відносин між цими акторами, але вони все ще не мають такої ваги, як у країнах Північної Європи.

У східних демократіях можна спостерігати обмежені можливості громадського сектору у співуправлінні, а держава виконує традиційну ієрархічну роль. Наприклад, японська модель демократії довгий час характеризувалася домінуванням бюрократії та юридично обмеженим сектором НУО (до ухвалення Закону про сприяння неурядовій діяльності після землетрусу в Кобе в кінці 1990-х років). В Японії у відносинах між громадським сектором і державою бракує горизонтального договору; вони до сих пір часто будуються за принципом «згори вниз», де держава визначає рамки, а не домовляється про них. Індія, будучи географічно «найбільшою демократією світу», має дуже складні та подекуди конфліктні відносини з НУО. Тут відсутній комплексний документ, який би визнавав громадський сектор рівноправним суб'єктом у виробленні політики. Замість інституціоналізації партнерства, держава часто використовує обмежувальне законодавство (наприклад, *FCRA* — закон про іноземні внески) для контролю за громадським сектором.

Проте, слід зазначити, що необхідність в інституціоналізації відносин держави з громадянським суспільством в демократичних системах постійно зростає, тому що нормативна оформленість цього виду партнерства дає можливість сторонам брати участь у процесі вироблення й реалізації політичних рішень на легальній та систематично-регулярній основі з урахуванням взаємних вигід і відповідальності, що знижує градус соціальної напруженості в системі, рівень конфліктності між публічними акторами за допомогою медіативних практик і сприяє легітимації влади.

Аналіз систем із формалізованими договорами та систем без них демонструє суттєву різницю в тому, як суспільство виражає невдоволення. Сучасні науковці це часто описують це через кореляцію між показниками індексів участі громадянського суспільства (*V-Dem*), *CIVICUS*, соціальної напруженості (*Global Peace Index*), звітами *Positive Peace Report*, *ACLED (Armed Conflict Location & Event Data Project)*

Згідно з даними звіту *Positive Peace Report 2024-2025* та індексу *CIVICUS*, було доведено, що країни з високим рівнем інституціоналізації (де існують договори) демонструють нижчу інтенсивність насильницьких протестів, але вищу частоту «інституційних» звернень. Системи «з договором» характеризуються усталеною культурою політичного компромісу та інституціоналізованими каналами участі. Соціальний конфлікт тут інтегрується в процедури, а не руйнує їх. Натомість у системах «без договору» відсутність сталої культури інституційного переговорного процесу зумовлює циклічність протестної мобілізації, вищий рівень соціальної напруженості та нижчу довіру до держави. Аналітичні дані звіту *ACLED (Armed Conflict Location & Event Data Project)* демонструють, що в країнах, де відносини влади та суспільства не унормовані договорами, протестна активність має «вибуховий» характер і стає не інструментом корекції політики, а формою примусу держави до діалогу (див. таблицю 1.).

Таблиця 1

Порівняльна характеристика моделей взаємодії держави та громадянського суспільства

Показник	Системи з договором (Естонія, Данія, Велика Британія)	Системи без договору (США, Франція, Бразилія)
Рівень соціальної напруженості (GPI)	Низький (1.2 – 1.6)	Середній / Високий (1.8 – 2.4)
Частота протестів (на 100 тис. нас.)	2–5 (переважно мирні марші)	8–15 (часто з елементами зіткнень)
Ефективність мирних протестів	Висока (ведуть до переговорів)	Низька (ігноруються до ескалації)
Довіра до державних інституцій	60–80%	25–45%

Таблиця згенерована ШІ на основі даних Індексу участі громадянського суспільства (*V-Dem*), Індексу соціальної напруженості (*Global Peace Index*) та *Positive Peace Report*.

Таким чином можна констатувати, що інституціоналізація через договори діє як "запобіжник". Вона не ліквідує протест як явище, але переводить його з руйнівної форми (вуличні бої) у конструктивну (тиск через легальні механізми).

Висновки. Підсумовуючи аналіз нормативно-правового забезпечення інституціоналізації публічних акторів в демократичних системах, можна констатувати, що поступово відбувається трансформація інституціонального середовища, наповнення його новими ідеологічними смислами. Процес інституціоналізації публічних акторів перестав бути суто внутрішньодержавною справою, перетворившись на

глобальний тренд під впливом концепції Good Governance і появою міжнародних нормативних документів, які є орієнтиром в цьому питанні. Це вимагає від держав переходу від ієрархічної моделі управління до партнерської, де нормативне оформлення відносин стає гарантом стабільності політичної системи.

Аналіз національних моделей з вдалим досвідом (ЄС, Естонія, Канада) свідчить, що наявність формалізованих «договорів» або «хартій» між владою та громадянським суспільством перетворює політичну декларативність на легальну, систематично-регулярну практику, а нормативний ресурс на інструмент довіри. Це мінімізує ризики маніпуляцій та створює структури стимулювання для міжсекторної взаємодії та використання медіативних практик.

Незважаючи на універсальність принципів (відкритість, співучасть, підзвітність), успішність інституціоналізації залежить від здатності національних систем інтегрувати ці принципи у власний політико-правовий контекст чи то через подолання внутрішніх конфліктів (як у Північній Ірландії), чи через цифровізацію діалогу (як в Естонії).

Використання інструментів участі в державному управлінні сприяє досягненню громадянами своїх прав та інтересів, розвитку демократії, зміцненню соціального капіталу, підвищенню ефективності державного управління.

У демократичних суспільствах ініціатива формалізації партнерства належить державі, проте цей процес повинен бути максимально інклюзивним. Договір у цьому контексті постає як інструмент «спільного вироблення правил гри», де правовий статус НУО та механізми їх залучення до прийняття рішень захищені від політичних кон'юнктурних змін, що робить громадянську активність стабільним ресурсом розвитку держави, яка виконує роль координатора.

Бібліографічний список:

1. «Працюємо разом» URL: ініціатива уряду і громадського сектору Канади. Доповідь про проведення круглих столів URL: www.web.net/vsr-trsb/publications/pco-e.pdf
2. Данська хартія взаємодії мережі добровольців і суспільних організацій Данії з державним сектором URL: <http://friv.wizards.dk/Web/Site/Charter+og+samarbejde/>
3. Договір про відносини між урядом і суспільним сектором Англії. URL: www.homeoffice.gov.uk/acu/compact.pdf
4. Договір про відносини між урядом і суспільним сектором Північної Ірландії. URL: www.nicva.org/compact.html
5. Договір про відносини між урядом і суспільним сектором Уельс. URL: www.official-documents.co.uk/document/cm41/4107/4107.htm
6. Концепція розвитку громадянського суспільства в Естонії. URL: <http://www.ngo.ee/ekak>
7. Національна програма співробітництва між урядом Республіки Хорватія та суспільним сектором «Разом заради кращого». URL: <http://www.uzuvrh.hr/eng/suradnjaENG.htm>
8. Чальцева О. М. Публічна політика: теоретичний вимір і сучасна практика : монографія. Вінниця, 2017. 336 с.
9. Шотландський договір. URL: www.scotland.gov.uk/library/documents-w3/comp-00.htm
10. Armed Conflict Location & Event Data Project (ACLED) Dashboard. ACLED, 2026. URL: <https://acleddata.com>
11. Carothers T. The End of the Transition Paradigm. Journal of Democracy. Democracy Report 2024:
12. Democracy Winning and Losing at the Ballot / V-Dem Institute. Gothenburg: University of Gothenburg, 2024. URL: https://www.v-dem.net/documents/43/dr_2024_fixed.pdf
13. Diamond L. Developing Democracy: Toward Consolidation. Johns Hopkins University Press.
14. Estonian Civil Society Development Concept (EKAK). The International Center for Not-for-Profit Law
15. Global Peace Index 2024: Measuring Peace in a Complex World / Institute for Economics & Peace. Sydney, 2024. 98 p. URL: <https://www.economicsandpeace.org/wp-content/uploads/2024/06/GPI-2024-web.pdf>
16. Howard M. The Weakness of Civil Society in Post-Communist Europe. Cambridge University Press.
17. Institute for Economics & Peace. Global Peace Index (щорічні звіти).
18. Internal Revenue Code: 26 U.S.C. § 501(c)(3) Exemption from tax on corporations, certain trusts, etc. Legal Information Institute, Cornell Law School. URL: <https://www.law.cornell.edu/uscode/text/26/501>
19. Lobbying Disclosure Act of 1995: Public Law 104-65, 104th Congress. [As Amended Through P.L. 115-418, Enacted January 3, 2019]. URL: <https://www.govinfo.gov/content/pkg/COMPS-1565/pdf/COMPS-1565.pdf>
20. People Power Under Attack 2024 / CIVICUS Monitor. Johannesburg : CIVICUS: World Alliance for Citizen Participation, 2024. URL: <https://civicsmonitor.contentfiles.net/media/documents/GlobalFindings2024.EN.pdf>
21. Positive Peace Report 2024: Analysing the factors that build, predict and sustain peace / Institute for Economics & Peace. Sydney, 2024. 84 p. URL: <https://www.economicsandpeace.org/wp-content/uploads/2024/04/PPR-2024-web.pdf>
22. Putnam R. Making Democracy Work: Civic Traditions in Modern Italy. Princeton University Press.

23. Treaty of Lisbon amending the Treaty of European Union and the Treaty establishing the European Community. Official Journal of the European Union. Series C. 2007. Vol. 50. No 306. 271 p.

24. White Paper on a European Communication Policy URL:
http://europa.eu/documents/comm/white_papers/pdf/com2006_35_en.pdf

References:

1. Working Together Initiative (Pratsyuyemo razom: initsiatyva uriadu i hromadskoho sektoru Kanady – Working Together initiative of the Government and the voluntary sector of Canada). Report of the Joint Tables. URL:
<http://www.web.net/vsr-trsb/publications/pco-e.pdf>

2. Danish Charter for Interaction between the Volunteer Sector and the Public Sector (Danska khartiia vzaïemodii merezhi dobrovoltsiv i suspilnykh orhanizatsii Daniï z derzhavnym sektorom – Danish charter of interaction between volunteer organizations and the public sector). URL: <http://friv.wizards.dk/Web/Site/Charter+og+samarbejde/>

3. Compact on Relations between Government and the Voluntary and Community Sector in England (Dohovir pro vidnosyny mizh uriadom i suspilnym sektorom Anhliï – Agreement between the Government and the voluntary sector in England). URL: <http://www.homeoffice.gov.uk/acu/compact.pdf>

4. Compact between Government and the Voluntary Sector in Northern Ireland (Dohovir pro vidnosyny mizh uriadom i suspilnym sektorom Pivnichnoi Irlandii – Agreement between the Government and the voluntary sector in Northern Ireland). URL: <http://www.nicva.org/compact.html>

5. Compact between Government and the Voluntary Sector in Wales (Dohovir pro vidnosyny mizh uriadom i suspilnym sektorom Uelsu – Agreement between the Government and the voluntary sector in Wales). URL:
<http://www.official-documents.co.uk/document/cm41/4107/4107.htm>

6. Estonian Civil Society Development Concept (EKAK) (Kontseptsiaia rozvytku hromadianskoho suspilstva v Estonii – Estonian civil society development concept). URL: <http://www.ngo.ee/ekak>

7. National Programme for Cooperation between the Government of the Republic of Croatia and the Non-Governmental Sector “Together for the Common Good” (Natsionalna prohrama spivrobotnytstva mizh uriadom Respubliky Khorvatii ta hromadskym sektorom – National program of cooperation between the Government of Croatia and the NGO sector). URL: <http://www.uzuvrh.hr/eng/suradnjaENG.htm>

8. Chaltseva O. (2017). *Publichna polityka: teoretychnyi vymir i suchasna praktyka* (Public policy: theoretical dimension and modern practice). Vinnytsia, 336 p.

9. Scottish Compact: Agreement between the Government and the Voluntary Sector (Shotlandskiy dohovir mizh uriadom i hromadskym sektorom – Scottish compact between government and the voluntary sector). URL:
<http://www.scotland.gov.uk/library/documents-w3/comp-00.htm>

10. Armed Conflict Location & Event Data Project (ACLED) (Baza danykh zbroinykh konfliktiv – ACLED dashboard). URL: <https://acleddata.com>

11. Carothers T. (2002). *The End of the Transition Paradigm*. Journal of Democracy.

12. Democracy Report 2024: Democracy Winning and Losing at the Ballot. V-Dem Institute (2024). URL:
https://www.v-dem.net/documents/43/dr_2024_fixed.pdf

13. Diamond L. (1999). *Developing Democracy: Toward Consolidation*. Baltimore: Johns Hopkins University Press.

14. Estonian Civil Society Development Concept (EKAK). The International Center for Not-for-Profit Law.

15. Global Peace Index 2024: Measuring Peace in a Complex World. Institute for Economics & Peace (2024). URL: <https://www.economicsandpeace.org/wp-content/uploads/2024/06/GPI-2024-web.pdf>

16. Howard M. (2003). *The Weakness of Civil Society in Post-Communist Europe*. Cambridge: Cambridge University Press.

17. Global Peace Index. Institute for Economics & Peace (annual reports).

18. Internal Revenue Code: 26 U.S.C. §501(c)(3) (Podatkovyi kodeks SShA shchodo nekomertsiinykh orhanizatsii – U.S. tax code provision for nonprofit organizations). URL: <https://www.law.cornell.edu/uscode/text/26/501>

19. Lobbying Disclosure Act of 1995 (Zakon pro rozkryttia lobistskoi diialnosti – U.S. law regulating lobbying). URL: <https://www.govinfo.gov/content/pkg/COMPS-1565/pdf/COMPS-1565.pdf>

20. People Power Under Attack 2024. CIVICUS Monitor (2024). URL:
<https://civicusmonitor.contentfiles.net/media/documents/GlobalFindings2024.EN.pdf>

21. Positive Peace Report 2024: Analysing the factors that build, predict and sustain peace. Institute for Economics & Peace (2024). URL: <https://www.economicsandpeace.org/wp-content/uploads/2024/04/PPR-2024-web.pdf>

22. Putnam R. (1993). *Making Democracy Work: Civic Traditions in Modern Italy*. Princeton: Princeton University Press.

23. Treaty of Lisbon amending the Treaty on European Union and the Treaty establishing the European Community. Official Journal of the European Union (2007). Vol. 50. No. 306.

24. White Paper on a European Communication Policy. European Commission. URL:
http://europa.eu/documents/comm/white_papers/pdf/com2006_35_en.pdf